

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 8076/21

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופטת י' וילנר

העותרת: ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת
תשפ"א בתחום חקר מדעי המחשב

נ ג ד

המשיבים: 1. שרת החינוך
2. הממונה על פרס ישראל, משרד החינוך, רויטל
כרמלי – סלע
3. היועץ המשפטי לממשלה
4. פרופ' עודד גולדרייך

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: כ"ג אדר א', תשפ"ב (24.02.2022)

בשם העותרת: עו"ד גלעד ברנע

בשם המשיבים 1-3: עו"ד ענר הלמן; עו"ד יונתן נד"ב; עו"ד אבי טוויג
בשם המשיב 4: עו"ד מיכאל ספרד; עו"ד אלי שבילי

פסק-דין

השופטת י' וילנר:

פתח דבר

1. העותרת, ועדת השופטים להענקת פרס ישראל בתחום חקר המתמטיקה וחקר מדעי המחשב לשנת ה'תשפ"א (להלן גם: הוועדה או ועדת הפרס), מצאה את פרופ' עודד גולדרייך (המשיב 4) ראוי לקבל את פרס ישראל בגין תרומתו המשמעותית בתחום האמור. שרת החינוך החליטה ביום 18.11.2021 שלא לאשר את המלצת הוועדה. זאת,

בעיקרו של דבר, לנוכח חתימה של פרופ' גולדרייך על עצומה, שבמסגרתה התבקש האיחוד האירופי ליישם את מדיניותו שעניינה הימנעות משיתוף פעולה מדעי ותעשייתי עם מוסדות אקדמיים ישראלים שפועלים באזור יהודה והשומרון (להלן: העצומה).

זאת יש להדגיש, מדיניות זו קיבלה ביטוי מפורש בהסכם שעליו חתמה ממשלת ישראל עם האיחוד האירופי לשיתוף פעולה מדעי ותעשייתי, שבמסגרתו הסכימה הממשלה להחריג מתחולתו את אזור יהודה והשומרון (להלן: הסכם שיתוף הפעולה או ההסכם).

2. השאלה העומדת לפתחנו היא אם חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה כאמור היא מעשה כה חריג וקיצוני, שמצדיק שקילת לבר-מקצועי במתן פרס ישראל, אשר, ככלל, ניתן על בסיס שיקולים מקצועיים מובהקים.

3. אומר כבר עתה, כי אני סבורה שחתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה אינה מגעת כדי נסיבה חיצונית קיצונית ונדירה שניתן להביאה בחשבון כשיקול לבר-מקצועי בהענקת פרס ישראל. זאת, בשים לב לכך שהמדיניות שהאיחוד האירופי מתבקש ליישם לפי העצומה הנ"ל, מעוגנת במפורש בהסכם שיתוף הפעולה עליו חתמה כאמור ממשלת ישראל עם האיחוד האירופי, אשר מחריג מתחולתו מוסדות אקדמיים המצויים באזור יהודה והשומרון. לצד זאת, אדגיש כי אין להקל ראש בחומרת הדברים, ואני מצטרפת לעמדתו של היועץ המשפטי לממשלה, אשר מתייחס אליהם בחומרה רבה.

רקע עובדתי

4. זוהי העתירה השנייה שמוגשת בנוגע להענקת פרס ישראל לפרופ' גולדרייך. העובדות הרלוונטיות עד למועד ההכרעה בעתירה הקודמת תוארו בפסק הדין שניתן בה (בג"ץ 2199/21 ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה, חקר מדעי המחשב נ' שר החינוך (8.4.2021); להלן: העתירה הקודמת), ולפיכך אעמוד עליהן רק בתמצית.

5. חברי הוועדה, אשר מונו על-ידי שר החינוך (דאז), החליטו פה אחד להמליץ על הענקת פרס ישראל בתחום חקר המתמטיקה וחקר מדעי המחשב לשנת ה'תשפ"א לפרופ' גולדרייך. בנימוקי הוועדה צוין, בין היתר, כי לפרופ' גולדרייך "תרומות מעמיקות ופורצות דרך בסיבוכיות ובקריפטוגרפיה, ובפרט יצירת מושגי יסוד חשובים, לרבות

פונקציות פסאודו-אקראיות, חישוב רב-משתתפים בטוח, ערפול תוכנה ובדיקת תכונות. מחקריו ביססו את התחום של מערכות הוכחה, הוכחות אפס-מידע וקידוד שניתן לבדיקה מקומית, תוך הבנת תפקידה של אקראיות בחישוב.

6. לאחר שהוועדה העבירה את המלצתה כאמור לשר החינוך, ביקש הלה מהוועדה לשקול שנית את ההמלצה, בשים לב לפרסומים שונים שקשורים לפרופ' גולדרייך. הוועדה ערכה ישיבה נוספת והחליטה לאשרר את המלצתה המקורית. על רקע מידע חדש שהגיע לעיונו של שר החינוך בעניין התבטאויותיו של פרופ' גולדרייך, ביקש השר מהוועדה לבחון את המלצתה פעם נוספת, וחברי הוועדה מסרו לו כי הם דבקים בעמדתם. שר החינוך נמנע מאישור המלצת הוועדה, ובשל כך הוגשה העתירה הקודמת.

7. ביום 7.4.2021, ערב הדיון בעתירה הקודמת, הגישה המדינה תגובה וציינה כי יום קודם לכן הונחה לפני שר החינוך עצומה מיום 23.3.2021, שעליה חתום גם פרופ' גולדרייך, ובמסגרתה קריאה לאיחוד האירופי ליישם את מדיניותו שעניינה הימנעות משיתופי פעולה עם מוסדות אקדמיים ישראליים שפועלים באזור יהודה והשומרון. זוהי, כאמור, העצומה מושא דיוננו.

[במאמר מוסגר, ועל-מנת להבין את תוכן העצומה, נסביר כי ברקע הדברים מצויה תכנית "Horizon 2000" של האיחוד האירופי, שעניינה שיתוף פעולה מדעי ותעשייתי, בהיקף של כ-95.5 מיליארד אירו. בהתאם להסכם שיתוף הפעולה שנחתם כאמור בין האיחוד האירופי לבין ממשלת ישראל, ישויות וגופים ישראליים ישתתפו בפעולות שבמסגרת התכנית, בתנאים שווי ערך לאלה החלים על ישויות וגופים ממדינות החברות באיחוד האירופי.

בהסכם כלולה הוראה שלפיה "בהתאם למדיניות האיחוד האירופי, הסכם זה לא יחול על האזורים הגיאוגרפיים שנכנסו תחת ממשל מדינת ישראל אחרי 5 ביוני 1967. אין לפרש עמדה זו כפוגעת בעמדתה העקרונית של ישראל בעניין זה. בהתאם, הצדדים מסכימים כי יישום הסכם זה יהיה ללא פגיעה במעמדם של אזורים אלה" (סעיף 9(8) להסכם). ההסכם אושר לראשונה בהחלטת ממשלה מספר 2104 מיום 19.10.2014; אושר שנית בהחלטת ממשלה מספר 3292 מיום 21.12.2017; ואושר בשלישית בהחלטת ממשלה מספר 754 מיום 5.12.2021].

8. נשוב לענייננו. בתגובת המדינה הנ"ל מיום 7.4.2021 הודיע שר החינוך כי על רקע חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה, לא ניתן יהיה לקבל החלטה סופית בעניינו

עד למועד טקס הענקת פרסי ישראל שחל ביום העצמאות, וכי החלטתו בעניין תתקבל לכל המאוחר בתוך חודש ימים. היועץ המשפטי לממשלה הביע את עמדתו, שלפיה בנסיבות העניין, החלטת שר החינוך בדבר הצורך בהמשך כירור העניין אינה חורגת ממתחם הסבירות.

בהחלטתנו מיום 8.4.2021 הורינו אפוא לשר החינוך לקבל החלטה בתוך חודש ימים ולהגיש הודעה מעדכנת בנדון.

9. לאחר מספר בקשות ארכה שהוגשו מטעם המדינה, ביום 10.6.2021 (ערב השבעתה של ממשלת ישראל ה-36) החליט שר החינוך שלא לאשר את המלצת הוועדה להעניק את הפרס לפרופ' גולדרייך. בין היתר, ציין השר בהחלטתו כי מהתשתית העובדתית שעמדה לנגד עיניו "עולה תמונה ברורה של פעילות נמשכת (לאורך שנים), עקבית ומכוונת של פרופ' גולדרייך שתוצאתה היא פגיעה של ממש באקדמיה הישראלית ובמדינת ישראל".

10. בעקבות כינונה של הממשלה החדשה, ביום 13.6.2021, ביקשה המדינה ארכה להגשת ההודעה המעדכנת מטעמה, כדי ששרת החינוך שנכנסה לתפקיד תוכל להידרש לעניין. בהמשך לכך, הודיעה שרת החינוך כי היא לא מצאה לנכון להידרש לסוגיה. בנסיבות אלו, החלטת שר החינוך הקודם מיום 10.6.2021 עמדה בעינה.

בהודעה מעדכנת שהוגשה מטעם היועץ המשפטי לממשלה, הביע היועץ הלה את עמדתו שלפיה החלטת שר החינוך חורגת ממתחם הסבירות, ולפיכך אינה יכולה לעמוד מבחינה משפטית.

11. בפסק הדין שניתן בעתירה הקודמת החלטנו פה אחד לבטל את החלטת שר החינוך. אשר לתוצאה האופרטיבית, הוחלט על דעת הרוב (השופט סולברג ואנוכי, כנגד דעתו החולקת של השופט עמית) להורות לשרת החינוך לשוב ולשקול את המלצת הוועדה, על פי אמות המידה שהותוו לשם כך בפסיקתו של בית משפט זה.

12. במסגרת חוות דעתו של חברי, השופט סולברג, שאליה הצטרפתי, צומצמה יריעת המחלוקת, ובתוך כך הבהיר השופט סולברג כי הקושי העיקרי שנותר לפנינו נוגע לחתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה. בהמשך לכך הובהר כי "השאלה שלפנינו היא אפוא, האם די בחתימה על עצומה זו כדי להביא את העניין דנן בקהל אותם מקרי-קצה חריגים, אשר לגביהם נפסק כי ניתן לשקול בגדרם גם שיקולים 'חיצוניים', שאינם נוגעים

במישרין לאיכותו המקצועית של הזוכה?" (פס' 8 לחוות-דעתו). כאן המקום לציין כי לנוכח האמור, לא ראיתי להידרש בפסק דין זה לנימוקים השונים בהחלטת שרת החינוך אשר אינם מתייחסים לחתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה.

13. בהמשך לכך, שרת החינוך שבה ושקלה את המלצת הוועדה, וביום 18.11.2021 החליטה שלא לאשר את ההמלצה (להלן: החלטת השרה). במסגרת ההחלטה, ציינה שרת החינוך כי לגישה, חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה "באה בקהל אותם מקרים 'חריגים' המצדיקים שלא להעניק למועמד את הפרס, על אף הישגיו המקצועיים הבולטים". שרת החינוך הבהירה שלא נסתר מעיניה "כי במשך שנים נזהר בית המשפט מלשלול את פרס ישראל רק בשל התבטאויותיהם ודעותיהם של מקבלי הפרס". אולם, השרה הטעימה כי לשיטתה המקרה שלפנינו שונה, משום ש"אין מדובר בביטוי והבעת דעה בעלמא, כי אם בקריאה לעשות מעשה, לשלילת שיתוף פעולה ומימון כספי ממוסד אקדמי מוכר; קריאה אשר עומדת כאמור, בניגוד לדין הישראלי". לגישה השרה, היבט נוסף שמייחד את המקרה דנן נוגע לכך שביטוייו של פרופ' גולדרייך "ביקשו לפגוע בחופש הביטוי האקדמי".

העתירה דנן ותמצית טענות הצדדים

14. במסגרת העתירה שלפנינו התבקשנו לבטל את החלטת השרה ולקבוע כי יש להעניק את פרס ישראל לפרופ' גולדרייך. בעתירה נטען כי בהתאם לפסיקתו של בית משפט זה, הסמכות המוקנית לשרת החינוך לדחות את המלצת הוועדה מוגבלת אך למקרים שבהם פעלה הוועדה שלא על פי התקנון או שהפרה את כללי המשפט המינהלי.

בהמשך לכך, נטען כי התבטאויות של מועמדים לפרס ישראל, בנושאים שאינם נוגעים במישרין לפועלם המקצועי, אינן רלוונטיות לשאלת מועמדותם; וכי שלילת הפרס לנוכח התבטאויות כאמור מביאה בחשבון שיקול זר ועולה כדי חוסר סבירות קיצוני, ואף פוגעת בחופש הביטוי של המועמדים. העותרת הוסיפה וטענה כי המלצתה כמעט חסינה מפני התערבות, בין מצד שר החינוך ובין מצד בית-המשפט.

15. פרופ' גולדרייך מצטרף בתגובתו לעמדת העותרת ומוסיף, בין היתר, כי בנסיבות שבהן ממשלת ישראל בעצמה התקשרה עם האיחוד האירופי בהסכם שמחריג מתחולתו את אזור יהודה והשומרון, "ברור שאין שום דרך לראות בקריאה לקיים את ההחרגה כמעשה לא לגיטימי, בטח לא כזה החותר תחת הסכמות היסוד שלנו כחברה". עוד טוען

פרופ' גולדרייך כי הוא "מכבד את פרס ישראל וחש גאווה גדולה על שוועדת השופטים/ות המקצועית לפרס ישראל בחרה בו לזוכה בפרס".

16. בתגובה המקדמית שהוגשה מטעם היועץ המשפטי לממשלה מתייחס הוא לפסיקה שעמדה על אופיו הממלכתי, הא-פוליטי והמקצועי של פרס ישראל. היועץ מטעים שבפסיקה נקבע כי ככלל, אין מקום להתחשבות בשיקולים לבר-מקצועיים בעת דיון בהענקת פרס ישראל, אלא במקרים קיצוניים וקשים. היועץ המשפטי סבור כי החלטת שרת החינוך בעניינו של פרופ' גולדרייך אינה נתמכת בתשתית הראייתית הנדרשת, בהתאם לאמות המידה המחמירות שקבע בית משפט זה לעניין התחשבות בשיקולים חיצוניים כאמור; וכי לפיכך, היא אינה יכולה לעמוד.

לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, מהחלטת שרת החינוך דומה כי למעשה לא ניתן בה משקל של ממש לעובדה, שלפיה העצומה קוראת לאיחוד האירופי ליישם את המדיניות שהוא עצמו קבע; ולכך שממשלת ישראל התקשרה עם האיחוד האירופי בהסכם שמחריג במפורש מתחולתו את אזור יהודה והשומרון.

היועץ המשפטי לממשלה מדגיש כי אין בעמדתו המשפטית משום "הסכמה" או "הכשר" לחתימת מועמד או זוכה בפרס ישראל על מכתב או עצומה כאלה ואחרים; וכי הוא מתייחס בחומרה רבה לקריאה לחרם על מוסד אקדמי ישראלי.

17. במסגרת התגובה שהוגשה מטעם היועץ המשפטי לממשלה נכללה גם עמדתה של שרת החינוך.

השרה טוענת כי הפער בין עמדתה לבין עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה "הוא ביסודו עניין של כמות, יותר משעסקינן בעניין של מהות" [ההדגשה במקור]. שרת החינוך עומדת על כך שגם לשיטת היועץ המשפטי לממשלה, קריאה לחרם על מדינת ישראל או על מוסד ממוסדותיה עשויה לבוא בקהל אותם מקרים שבעטיים רשאי שר החינוך לשלול את המלצת הוועדה לעניין זהות הזוכה בפרס ישראל. שרת החינוך טוענת כי כאשר עסקינן בעניין של מידה ומשקל, יש לילך אחר הכרעתו של בעל הסמכות.

שרת החינוך מוסיפה כי דעת הרוב בעתירה הקודמת לא שללה את האפשרות שלפיה די באמירה אחת כדי לשלול את פרס ישראל; וכי מכל מקום, החתימה על העצומה "אינה עומדת לבדה והיא נצבעת באופן בוהק למדי נוכח האמירות הנוספות שיצאו מפיו של פרופ' גולדרייך במהלך השנים".

יתר על כן, שרת החינוך טוענת כי "אמירותיו של פרופ' גולדרייך חוצות את שלב הביטוי וקרבות לשלב המעשה", בכך שהן קוראות לחרם על מוסד אקדמי ישראלי.

18. בדיון שהתקיים לפנינו ביום 24.2.2022, הסכימו הצדדים שנדון בעתירה כאילו ניתן צו על תנאי, בהתאם לתקנה 7(ג) לתקנות סדר הדין בבית המשפט הגבוה לצדק, התשמ"ד-1984.

דיון והכרעה

19. כאמור בפתח הדברים, אני סבורה כי החלטת שרת החינוך, שלא לאשר את המלצת הוועדה בעניינו של פרופ' גולדרייך, אינה מתיישבת עם אמות המידה שהותוו לאורך השנים בפסיקתו של בית משפט זה, בנוגע למידת ההתערבות בהמלצות הוועדה על הענקת פרס ישראל. בטרם אציג את נימוקיי לכך, אפרט קמעה על אודות פרס ישראל.

פרס ישראל – רקע היסטורי

20. מוסד פרס ישראל נוסד בשנת 1953, ביוזמתו של שר החינוך בן-ציון דינור. כבר בשנת 1950, ועדת החינוך של הכנסת הציעה לתת פרס לאמנים, שיאפשר להם לעבוד שנה תמימה ללא דאגות קיום. בשנת 1952, הטיל דינור את ההכנות להקמת מוסד פרס ישראל על "המחלקה למפעלי מדע ומחקר" במשרד החינוך, אשר החליטה על התחומים שבהם יינתן הפרס ודנה במנגנון השיפוט. כבר בראשית ימיו של הפרס, הוחלט לחלקו בטקס ממלכתי ביום העצמאות, כדי להוסיף "גוון תרבותי לאומי מיוחד לחג העצמאות בישראל" (שאול מרמרי "פרס ישראל, המדינה ואנשי הרוח: יצירת תרבות ישראלית באומה מתגבשת, 1953-1955" ישראלים 8, 49 (ה'תשע"ז)).

21. במסגרת הנאום שנשא דינור בטקס הראשון לחלוקת פרסי ישראל, ביום העצמאות החמישי של המדינה, הסביר הלה כי לשיטתו "אחת מחובותיה הראשונות והקדושות" של המדינה היא לעודד את אנשי הספרות והאמנות, העיון, המדע והמחקר; וצייין כי על אף שהמדעים הם אוניברסליים, "הדרך אליהם היא לאומית". גם פרופ' מרטין בובר, "זקן חבר השופטים", נאם במעמד זה והציג שתי גישות ליחסים בין המדינה לבין

התרבות. בהתאם לגישה אחת, התרבות כפופה למדינה, אשר קובעת את קנה המידה התרבותי; ובהתאם לגישה השנייה, המדינה מכירה בערך של התרבות העצמאית והמקורית, שבזכותה "מגיע העם לגישום אחדותו העמוקה שגם המדינה שואפת לו". בהמשך לכך, בובר בירך על כך שמדינת ישראל אימצה את הגישה השנייה והבהיר כי הענקת הפרסים לא הותנתה ב"כל תנאי מלבד הערך האובייקטיבי" (שם, בעמ' 57-58).

22. כארבעים שנה לאחר מכן, בשנת 1993, הוצע לעגן את פרס ישראל בחקיקה ראשית של הכנסת, במסגרת הצעת חוק פרס ישראל, התשנ"ג-1993. הצעת החוק כללה שינויים מסוימים ביחס לתקנון פרסי ישראל (להלן: התקנון או תקנון הפרס). בין היתר, הוצע כי פרס ישראל יוענק בידי ראש הממשלה; וכי חברי ועדת הפרס ימונו על-ידי הממשלה לפי המלצת "הממונה על פרס ישראל" (שיהיה אחד מעובדי משרד ראש הממשלה שימונה בידי הממשלה). בשנת 1997 הוצע, במסגרת הצעת חוק נוספת, להעביר את האחריות על פרס ישראל אל נשיא המדינה; ובשנת 2009 גובשה הצעת חוק שמטרתה "לעגן בחקיקה את ההסדרים הנוגעים לפרסי ישראל שהוסדרו עד כה במסגרת התקנון הפנימי של פרסי ישראל" (ראו דברי הסבר להצעת חוק פרס ישראל, ה'תש"ע-2009).

בסופו של דבר, הצעות אלו לא התגבשו לכדי חקיקה, ומוסד פרס ישראל, מאז היווסדו בשנת 1953, מוסדר במסגרת תקנון הפרס (להלן גם: התקנון). בית משפט זה כבר ציין בהקשר זה כי "ייסודו של הפרס על הסדר וולונטרי מבטיח ביתר-שאת את עצמאותן של ועדות השופטים ומגן על הפרס – חרף היותו פרס ממלכתי – מפני השפעותיהם של גורמים פוליטיים" (בג"ץ 2769/04 ח"כ יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823, 839 (2004) (להלן: עניין תומרקין)).

23. הנה כי כן, פרס ישראל נועד לבטא את ההערכה של מדינת ישראל לאנשי הרוח והמדע על יצירותיהם המקוריות, אשר יש בהן כדי לשמש אבני יסוד בבניינה של האומה ולתרום לאחדותה. יפים לעניין זה דבריה של השופטת ארבל:

"14. [...] הענקת פרס ישראל למי שנמצאו ראויים לכך על בסיס הישגיהם המקצועיים היוותה מאז הוחל בחלוקת הפרס, סמל להישגים שאנו חולקים גאווה משותפת לגביהם, למשותף ולמאחד את החברה בישראל חרף חילוקי הדעות העמוקים בתחומים שונים" (בג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך (17.4.2008); להלן: עניין שטרנהל).

יש להצר אפוא על כך שלעתים הענקת הפרס מהווה כר נרחב דווקא לפלגנות ולקיטוב, כפי שיתואר בהמשך.

תקנון פרסי ישראל

24. תקנון הפרס, המהווה "הנחיה פנימית" (ראו בג"ץ 1311/15 ד"ר נ' שר החינוך, פס' 18 (20.5.2015)), מורה כי "פרסי ישראל יוענקו על-ידי שר החינוך, ביום העצמאות במעמד ראשי המדינה, לאזרחי ישראל יחידים שהצטיינו מאוד וקידמו את התחום באחד המקצועות והתחומים המפורטים להלן, ושנבחרו על-ידי ועדת שופטים ציבורית" (סעיף א'; ההדגשה במקור).

סעיף ג(1) לתקנון מורה כי "שר החינוך יחליט / שרת החינוך תחליט באלו מהמקצועות והתחומים יוענקו הפרסים על פי הסדר הקבוע בתקנון, מספר הפרסים (תשעה או עשרה) וסכום הפרס בכל שנה ושנה".

בהתאם לסעיף ג(18) לתקנון, שר החינוך ימנה את ועדות השופטים בכל אחד מהמקצועות והתחומים שבהם יוענק הפרס, לאחר התייעצות עם מומחים בתחום. סעיף ג(26) מורה כי "ראוי שהוועדה תקפיד על רמת הצטיינות גבוהה מאוד של המקבל"; וסעיף ג(28) מורה כי "רק המלצה שנתקבלה פה אחד בוועדת השופטים תובא בחשבון לצורך הענקת הפרס".

בהתאם לסעיף ג(31) לתקנון, "עם קבלת ההחלטה בוועדת השופטים, יובאו המלצותיה לפני שר/שרת החינוך. החלטת השופטים תקבל תוקף רק לאחר שהשר יאשר / שהשרה תאשר את ההמלצות". סעיף ג(32) לתקנון מורה כי "השר רשאי / השרה רשאית להחזיר המלצה, במנומק, לדיון חוזר בוועדה, לשם קבלת החלטה חוזרת. ההחלטה השנייה של הוועדה תהיה סופית".

שיקול הדעת המסור לוועדה ולשר החינוך בעניין פרס ישראל בראי התקנון והפסיקה

25. כאמור לעיל, תקנון הפרס מורה כי פרס ישראל יינתן בגין הצטיינות יתרה וקידום תחומים מקצועיים המפורטים בתקנון. בשל אופיו המקצועי של הפרס, התקנון מורה כי הזוכים ייבחרו על-ידי ועדת שופטים ציבורית, שתמונה בידי שר החינוך לאחר התייעצות עם מומחים בתחום.

כפי שעולה מתגובתו של היועץ המשפטי לממשלה, מעולם בתולדות פרס ישראל לא דחה שר חינוך את המלצת הוועדה בנוגע להענקת פרס ישראל, עד למקרה הנוכחי. עוד חשוב להדגיש כי למעט מקרה בודד, ועל אף ריבוי העתירות בנדון, בית משפט זה נמנע מלהתערב הן בהמלצת הוועדה להעניק את הפרס, הן בהחלטת השר לאמץ המלצה כאמור.

26. החל משנת 1997 – שאז הוגשה, למיטב ידיעתי, העתירה הראשונה כנגד הענקת פרס ישראל – ניתנו לאורך השנים מספר פסקי דין של בית משפט זה, אשר התוו את הקווים המנחים בסוגיה הנדונה. להלן אסקור בתמצית את עיקרי הדברים.

27. בעתירה נגד הענקת הפרס לעיתונאי שמואל שניצר (בג"ץ 2205/97 מסאלה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד נא(1) 233 (1997); להלן: עניין שניצר), נטען כי לא היה מקום לאשר את המלצת הוועדה, לנוכח דבריו של שניצר הכוללים דברי הסתה לגזענות כלפי בני הפלאשמורה. בין היתר, שניצר התייחס במאמרו לבני הפלאשמורה כאל "מפיצי מוות, בהיותם נושאי מחלות" המסכנים את בריאות הציבור בישראל (פס' 2 לפסק הדין).

בפסק הדין שם הובהר כי בית משפט זה אינו נוהג להתערב בשיקוליהם של ועדות וגופים העוסקים במתן פרסים וציונים. חרף האמור, הוחלט להחזיר את עניינו של שניצר לדיון חוזר בוועדה, בשל פגם דיוני שנפל בהליך קבלת ההחלטה, לאחר שהתברר כי הוועדה ושר החינוך לא היו מודעים להתבטאויותיו הנ"ל (לשלמות התמונה יצוין כי בתום הדיון החוזר שנערך בוועדה, לא הושגה הסכמה פה אחד להמליץ על הענקת הפרס לשניצר).

28. בעתירה נגד הענקת הפרס לסופר עמוס עוז (בג"ץ 1933/98 ח"כ הנדל נ' שר החינוך והתרבות (25.3.1998)), נטען כי לא היה מקום לאשר את המלצת הוועדה, לנוכח מאמר שעוז פרסם, אשר פוגע לפי הטענה באופן קשה בציבור רחב. בית המשפט דחה את העתירה על הסף, משום שבניגוד לעניין שניצר, העותר לא טען כי הוועדה והשר לא היו מודעים למאמרו של עוז בעת קבלת החלטותיהם.

29. בעתירה נגד הענקת הפרס לגברת שולמית אלוני (בג"ץ 2348/00 טיענת המפד"ל, המפלגה הדתית לאומית בארץ ישראל נ' שר החינוך (23.4.2000)), נטען כי היה מקום להחזיר את עניינה של אלוני לדיון חוזר בוועדה, לנוכח התבטאויות מסוימות מצדה כלפי

גופים ואישים שונים. גם עתירה זו נדחתה, משום שלא הוכח שהוועדה והשר לא היו מודעים להתבטאויות הנדונות.

30. בעתירה נגד הענקת פרס ישראל לאמן יגאל תומרקין, נטען כי לא היה מקום לאשר את המלצת הוועדה, לנוכח מאמרים וראיונות בתקשורת שבמסגרתם ביטא תומרקין "טינה ובוז כלפי חלקי ציבור שונים (בעיקר כלפי חרדים ודתיים, אך גם כלפי המשתייכים לעדות מסוימות)". בין היתר, תומרקין תלה את הסיבה לשנאת יהודים בקרב הגויים בדמותו של היהודי החרדי, תיאר כמה ממצוות היהדות כ"פולחנים ברבריים" וחלקים מאוכלוסיית ישראל כ"אספסוף". באחת מעבודותיו הציג תשמישי קדושה בשילוב עם ראש של חזיר.

בפסק הדין בעניין תומרקין, נקבע כי המלצתה של הוועדה "כמעט חסינה מפני התערבות, בין מצדו של שר החינוך ובין מצדו של בית-המשפט". הוטעם כי הנימוק לכך שהמלצת הוועדה היא כמעט חסינה, הוא מפני שעקרון אי-השפיטות, המעוגן בהוראת סעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 (שלפיו "חווה שלפיו ינתן ציון, תואר, פרס וכיוצא באלה על פי הכרעה או הערכה של אחד הצדדים או של אדם שלישי, אין ההכרעה או ההערכה לפי החווה נושא לדיון בבית משפט"), חל רק במסגרת המשפט הפרטי, בעוד שפרס ישראל כפוף לכללי המשפט הציבורי. לצד זאת, הובהר כי לנוכח שיקול הדעת הרחב של ועדות השופטים בעניין פרס ישראל, "רק במקרים חריגים ובנסיבות יוצאות דופן עשויה להימצא עילה להעמיד את הכרעותיהן לביקורת שיפוטית" (פס' 7).

אשר לסמכות שר החינוך, נקבע כי סמכותו "נועדה לאפשר לו לפקח על תקינות פעילותן של ועדות השופטים לפרס ישראל", אך לא להתערב בהכרעות הוועדה לגופן: "הפיקוח שבידי שר החינוך לקיים מוגבל לבחינת הפן הארגוני-ממוני של פעולת הוועדה וכן לבחינה אם הדיונים שהתקיימו לפניה ותהליך קבלת ההחלטה על-ידיה עולים בקנה אחד עם הוראות התקנון, ואף עומדים במבחני התקינות המינהלית של המשפט הציבורי" (פס' 12; ההדגשות הוספו).

31. בעתירה נגד הענקת פרס ישראל לפרופ' זאב שטרנהל (עניין שטרנהל), נטען כי לא היה מקום לאשר את המלצת הוועדה, לנוכח התבטאויותיו של שטרנהל בתקשורת, ובפרט במסגרת מאמר שפרסם בנוגע למאבק הפלסטיני המזוין ולהתיישבות היהודית באזור יהודה והשומרון (ראו פס' 2 לפסק הדין). העתירה נדחתה.

בפסק הדין, חזר בית המשפט על ההלכה שלפיה ההתערבות השיפוטית בהמלצת הוועדה או בהחלטת שר החינוך לאשר את המלצתה "שמורה למקרים חריגים ביותר ולנסיבות יוצאות דופן" (פס' 6). עוד נקבע כי "ככלל, התבטאויותיהם של מועמדים לפרס ישראל, בנושאים שאינם נוגעים במישרין לפועלם המקצועי, בגינו הם זוכים בפרס" – אינן רלוונטיות לשקילת מועמדותם; וכי שקילתן "עלולה לפגוע במטרותיו של פרס ישראל להוות ביטוי להערכה המקצועית לעשייתם ולתרומתם של חתן או כלת הפרס ובתדמיתו כפרס הניתן משיקולים מקצועיים בעיקרם" (פס' 10). לצד זאת, צוין כי ייתכנו נסיבות שבהן שיקולים כאמור יהיו רלוונטיים. נסיבות אלו לא הוגדרו, ונקבע שיש להכריע בכל מקרה לפני נסיבותיו (ראו פס' 9). השופט מלצר ציין בחוות-דעתו כי על אותם מקרים חריגים ונדירים ביותר, "ייתכן וניתן ללמוד בדרך אנלוגית מסעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת" (פס' 4).

עוד נקבע שם, כי שלילת פרס ישראל בגין התבטאויות "חיצוניות", עולה כדי "פגיעה בחופש הביטוי, ולו באופן עקיף". עם זאת, הובהר כי אין לשלול את האפשרות "כי תהיינה התבטאויות שנשמעו מפי מועמד לפרס ואשר חומרתן כה חריפה וכה קיצונית, עד כי יהא זה בלתי ראוי ובלתי סביר להתעלם מהן [...] תיתכנה התבטאויות שיש בהן השפלה או ביזוי כה קשים בכבודו של אדם או של ציבור. במצב מעין זה דומני כי לא יהא זה סביר להעניק לאותו אדם את אות ההערכה הגבוה ביותר שמעניקה מדינת ישראל לבניה ובנותיה" (פס' 10; ההדגשה הוספה).

32. בעתירה נגד הענקת פרס ישראל לרב יעקב אריאל (בג"ץ 1977/20 האגודה למען הלהט"ב בישראל נ' שר החינוך (26.4.2020) (להלן: עניין הרב אריאל)), נטען כי יש להחזיר את עניינו של הרב אריאל לדיון חוזר בוועדה, לנוכח התבטאויות קשות ופוגעניות שהשמיע הרב אריאל במהלך השנים האחרונות בגנות קהילת הלהט"ב. בין היתר, אמר הרב אריאל כי "כשאין לאדם קשר טבעי למין האחר זאת נכות", וכי "נכים צריכים טיפול, צריכים עזרה" (פס' 1-2 לפסק הדין). גם עתירה זו נדחתה.

בית המשפט קבע כי "מתן משקל להתבטאויותיו של הרב אריאל בגנות קהילת הלהט"ב, במסגרת ההחלטה להעניק לו את פרס ישראל בתחום הספרות התורנית, אינו אלא מעשה של השתקה. הפרס לא ניתן לרב אריאל בשל התבטאויותיו הפוגעניות אלא בשל הישגיו המקצועיים הראויים לציון, ובוודאי שאינו נותן גושפנקא להתבטאויות אלה" (פס' 10).

33. סיכום ביניים: סקירת הפסיקה לעיל מראה כי פרס ישראל ניתן על בסיס שיקולים מקצועיים מובהקים, שעליהם אמונים חברי הוועדה – אנשי מקצוע המומחים בתחומם (שכזכור, ממונים על-ידי שר החינוך). לחברי הוועדה יתרון ניכר, כמעט מכריע, בכל הנוגע לבחירת המועמד הראוי ביותר לקבלת פרס ישראל בשל כישוריו, תרומתו והישגיו המקצועיים יוצאי הדופן.

34. כפועל יוצא מכך, נקבע לא אחת כי שיקול דעתו של שר החינוך בהחלטה אם לאשר את המלצות הוועדה או לדחותן הוא מצומצם ביותר, ותחום אך לפיקוח על פגמים דיוניים-ארגוניים בפעולת הוועדה, כגון פגמים שנפלו בקיום הוראות התקנון; ועל קיום כללי התקינות המינהלית, כגון הימנעות מניגוד עניינים (ראו, למשל, בג"ץ 3750/03 גרשוני נ' שרת החינוך (5.5.2003)); בג"ץ 3346/09 פורום משפטי למען ארץ ישראל, ע"ר נ' שר החינוך, פס' 24-25 (26.4.2009); בג"ץ 2324/11 גיל נ' שר החינוך, פס' 9 ((26.4.2011)).

יודגש אפוא כי ככלל, שיקול הדעת של שר החינוך לא כולל ביקורת על המלצות הוועדה לגופן, על בסיס שיקולים חברתיים, ערכיים או מוסריים, שנוגעים לאופיו של המועמד, לעמדותיו, ולהתבטאויותיו בהקשרים כלליים. שיקולים אלה הם שיקולים "חיצוניים", שככלל, אין לתת להם כל משקל במסגרת בחינת מועמדות לפרס ישראל – הן משום שהם חורגים מן המסגרת המקצועית העומדת לבחינתה של ועדת הפרס; והן מחמת החשש לפגיעה בחופש הביטוי של מועמדים לפרס ישראל, הכולל גם את זכותם להביע עמדות חריגות, ואף מכעיסות, בעיני הציבור או חלקים ממנו.

לכלל זה נקבע אומנם חריג מצומצם ביותר, המאפשר להביא בחשבון גם שיקולים חיצוניים, אך זאת רק במקרים נדירים ויוצאי דופן. ואוסיף משלי – לנוכח הפסיקה שנסקרה לעיל וההתבטאויות הפוגעניות והחמורות המתוארות בה, נראה כי אין מקום להשתמש בחריג האמור אלא במקרים שבהם תרעדנה אמות הספים. הפסיקה אמנם לא ראתה להגדיר מקרים אלו, אולם נקבע כאמור כי שיקול דעתו של שר החינוך הוא כה מצומצם, עד כי המלצה של הוועדה כמעט חסינה מפני התערבותו.

35. ואכן, הלכה למעשה, עד המקרה שלפנינו, שרי החינוך לדורותיהם לא ראו מקרה חריג ונדיר במידה שהצדיקה להתחשב בשיקולים חיצוניים, במסגרת השיקולים להענקת פרס ישראל. כמתואר לעיל, אף ביטויים פוגעניים ומקוממים, דוגמת התייחסות לחלקים מאוכלוסיית ישראל כ"אספסוף", ביזוי קבוצות באוכלוסייה בשל אמונתן הדתית, התייחסות לחברי קהילת הלהט"ב כנכים ועוד, לא נמצאו – לא על-ידי שרי החינוך

לדורותיהם ולא על-ידי בית משפט זה – כמצדיקים כניסה לאותו פתח צר מאוד שמאפשר שלילה של פרס ישראל על בסיס שיקולים לבר-מקצועיים.

יישום הדברים על ענייננו

36. לאחר שסקרנו את המצב המשפטי, נפנה לענייננו תוך יישום אמות המידה שנקבעו בפסיקה.

37. השאלה הניצבת בלב העתירה היא אם חתימת פרופ' גולדרייך על העצומה, עולה בחומרתה על כל האמירות שהשמיעו עד כה חתני פרס ישראל לדורותיהם. במילים אחרות: האם חתימת פרופ' גולדרייך על העצומה היא מעשה כה חריג ומקומם, באופן שמצדיק לשלול ממנו את פרס ישראל על בסיס שיקולים לבר-מקצועיים, לראשונה בתולדות המדינה? בכך אדון כעת.

38. כמתואר לעיל, ועדת הפרס המליצה פה אחד להעניק את פרס ישראל לפרופ' גולדרייך בתחום חקר המתמטיקה וחקר מדעי המחשב, בגין תרומתו המעמיקה ופורצת הדרך בתחום האמור. מדובר בנימוקים ובשיקולים מקצועיים מובהקים, ובהקשר זה אפנה לדבריו של חברי השופט עמית בפסק-דינו בעתירה הקודמת:

”הנימוקים אינם נהירים ואינם מובנים לקורא מן השורה, אלא ליודעי ח”ן בתחום המתמטיקה ומדעי המחשב. זו בדיוק הסיבה בגינה ממנה שר החינוך לוועדת הפרס שופטים שהם מומחים בתחום נשוא הפרס” (פס’ 12).

39. שרת החינוך החליטה, כאמור, שלא לאשר את המלצת הוועדה, בנימוק כי החתימה של פרופ' גולדרייך על העצומה באה בגדר אותן נסיבות חיצוניות שמצדיקות להימנע מהענקת פרס ישראל, על אף הישגיו המקצועיים הבולטים של פרופ' גולדרייך.

40. אני סבורה, בלי להקל ראש בחומרת המעשה, כי החתימה של פרופ' גולדרייך על העצומה, כאשר ברקע הדברים ניצבת חתימת ממשלת ישראל על הסכם שיתוף הפעולה, אינה יכולה לבוא בגדר אותן נסיבות נדירות אשר מצדיקות שלילה של פרס ישראל על בסיס שיקולים חיצוניים.

41. כזכור, העצומה שעליה חתם פרופ' גולדרייך כללה קריאה לאיחוד האירופי להימנע משיתופי פעולה עם מוסדות אקדמיים שפועלים באזור יהודה והשומרון,

במסגרת תכנית "Horizon 2000". כאמור, מדובר למעשה בקריאה לאיחוד האירופי ליישם את מדיניותו, שבאה לידי ביטוי מפורש בהסכם שנחתם בין האיחוד האירופי לבין ממשלת ישראל לצירופה של ישראל לתכנית. לשון אחר: ממשלת ישראל אישרה בחתימתה על ההסכם את ההחרגה של מוסדות אקדמיים המצויים באזור יהודה ושומרון משיתוף הפעולה עם האיחוד האירופי.

בנסיבות אלו, בהינתן חתימת הממשלה (ובכלל זה שרת החינוך) על ההסכם, כאמור, לא ניתן לקבל את טענתה של השרה, שלפיה חתימת פרופ' גולדרייך על העצומה, מהווה קריאה כה חריגה וקיצונית, שמצדיקה, לראשונה בתולדות המדינה, שלילה של פרס ישראל על בסיס שיקול חיצוני לבר-מקצועי.

בהקשר זה חשוב להדגיש כי השרה כלל לא התייחסה – לא בהחלטתה גופה ולא בטענותיה לפנינו – להסכם שיתוף הפעולה, אשר אושרר אך לאחרונה, ולהשלכה שיש לחתימת הממשלה על ההסכם בהקשר הנדון.

42. למען הסר ספק, יצוין כי לא נעלמה מעיני ההבהרה המצויה בהסכם, שלפיה אין לפרש את ההוראה בדבר אי-תחולתו הגיאוגרפית של ההסכם באזור יהודה ושומרון כפוגעת בעמדתה העקרונית של ישראל בעניין זה. אולם, אין בכך כדי לגרוע מהעובדה שממשלת ישראל הסכימה במפורש להחרגת אזור יהודה ושומרון מהסכם שיתוף הפעולה. ומכל מקום, אני סבורה כי בשים לב לאמות המידה המצומצמות ביותר להכרה בנסיבה חיצונית כמצדיקה את שלילת פרס ישראל – אין בהבהרה האמורה כדי לשנות מהמסקנה שלעיל.

43. לצד כל האמור, ראיתי לנכון להדגיש, כפי שגם הודגש בהחלטת שרת החינוך, כי אכן יש להבחין בין הבעת דעה בעלמא לבין קריאה לחרם. השופט עמית עמד על הקושי הנלווה לשימוש בכלי של חרם, במסגרת חוות דעתו בבג"ץ 5239/11 אבנרי נ' הכנסת (15.4.2015), אשר ניתן ביחס לחוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 (להלן: חוק החרם):

"החרם הוא כלי יוצא דופן בארגז הכלים של חופש הביטוי [...] יש משהו אורווליאני בטענת העותרים כי החוק מגביל את חופש הביטוי. חרם אקדמי-תרבותי מהווה סתימת פיות במובן הפשוט של המילה, מונופול של דוכן אחד ויחיד בשוק הדעות, אנטי-תזה מובהקת לחופש הביטוי ולרעיון של שוק דעות חפשי. החרם

התרבותי-אקדמי על ישראל, נועד לשחק ולהשתיק את הביטוי הפוליטי, לכפות דעה אחת ו'אמת' אחת".

אין לי אלא להצטרף בהסכמה לדבריו הנכוחים של השופט עמית. אוסיף עוד כי לצד חשיבותה של הזכות לחופש הביטוי בשיטתנו המשפטית, לא מדובר בזכות מוחלטת, והמחוקק קבע במפורש במסגרת חוק החרם כי בנסיבות מסוימות, יש מקום להגביל את חופש הביטוי בשל החומרה היתרה שטמונה בקריאה לחרם.

אולם, כמובהר לעיל, בענייננו עסקינן, למעשה, בקריאה לאיחוד האירופי ליישם הוראות שנכללו בהסכם שעליו חתמה ממשלת ישראל. בנסיבות אלו, אני סבורה כי על אף החומרה הרבה הנלווית לשימוש בכלי של חרם - שיכול לדידי בנסיבות המתאימות להיות שיקול חיצוני המצדיק את שלילת הפרס - חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה לא באה בגדר המקרים החריגים שמצדיקים לסטות מהמלצותיהן המקצועיות של הוועדה.

לפני סיכום

44. בשולי הדברים, אך לא בשולי חשיבותם, יודגש כי בשים לב לכך שפרס ישראל ניתן, ככלל, על יסוד שיקולים מקצועיים בלבד, אין בהענקת פרס ישראל כדי להעיד על מתן הסכמה או הכשר לעמדותיהם של כלות וחתני הפרס – לא מצד הוועדה, לא מצד שרת החינוך, ולא מצדו של בית המשפט.

אכן, לאורך השנים פרס ישראל ניתן לאנשים שונים, שהשמיעו דברי טינה, בוז ועלבון כלפי חלקים בציבור, על רקע מוצאם העדתי, השקפתם הדתית, ונטייתם המינית, באופן צורם, בוטה ופוגעני. חרף התבטאויות קשות אלה של המועמדים, שרי החינוך לדורותיהם לא מצאו לנכון לשלול מהם את פרס ישראל ואימצו את המלצות הוועדה בעניינם; ובית משפט זה נמנע בתורו מהתערבות בהחלטות השרים.

גם בענייננו של פרופ' גולדרייך, אף אם בזירה המשפטית לא נמצאה הצדקה לשלול ממנו את פרס ישראל, אין בכך כדי למנוע ביקורת ציבורית כלפי התבטאויותיו ומעשיו. פרס ישראל נועד, ככלל, לבטא את הערכת המדינה כלפי פועלו המקצועי של חתן הפרס; אך לא כלפי עמדותיו, שעל טיבן ניתן לקיים דיון בזירה הראויה לכך – היא הזירה הציבורית.

45. לא בכדי ניתן פרס ישראל לדורותיו על בסיס מצוינות ותרומה מקצועית מובהקת, שנבחנות על-ידי ועדת מומחים, ולא על בסיס שיקולים חברתיים-ערכיים, שהגבול בינם לבין שיקולים פוליטיים – עמום. אופי זה של הפרס, הביא לעליית קרנו כפרס הממלכתי החשוב ביותר שמדינת ישראל מעניקה לבניה ולבנותיה.

מי ייתן ויוקרתו של הפרס תוסיף ללוות אותנו לדורות, וכי והשאיפה לאחדות שעמדה אף היא בלב מוסד פרס ישראל – תוסיף ותתגשם.

הסעד האופרטיבי

46. לנוכח מסקנתי כי החלטת שרת החינוך שלא לאמץ את המלצת הוועדה בענייניו של פרופ' גולדרייך, אינה מתיישבת עם אמות המידה המחמירות שנקבעו בפסיקתו של בית משפט זה בנוגע לאפשרות להתחשב בשיקולים חיצוניים בהענקת פרס ישראל, אין מנוס מלהורות על ביטול ההחלטה, וכך אמליץ לחבריי. בהתאם, יש להורות למשיבים 1-2 להעניק לפרופ' גולדרייך את פרס ישראל בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב כפי שקבעה ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א.

47. לא אכחד, מדובר בסעד שיפוטי בלתי שגרתי, אשר כפי שציינתי בחוות דעתי בעתירה הקודמת, חורג מנקודת המוצא בהפעלת ביקורת שיפוטית על החלטותיהן של רשויות המינהל (ראו פס' 9). ואכן, בהתאם לדעת הרוב בעתירה הקודמת, הורנו על החזרת הדיון לשר החינוך על מנת שישוב וישקול את החלטתו, לאחר שמצאנו כי השר הציב בהחלטתו אמות מידה שונות מאמות המידה שהותוו בפסיקת בית משפט זה, לעניין התחשבות בשיקולים חיצוניים בהענקת פרס ישראל. לעומת זאת, בעניינינו איני רואה מקום להחזיר את העניין לשרה על-מנת שתשוב ותשקול את החלטתה, שכן מהחלטה עולה כי השרה מודעת היטב לאמות המידה האמורות.

100 דבר

48. אמליץ לחבריי כי החלטת שרת החינוך שלא לאשר את המלצת ועדת הפרס תבוטל. הצו על תנאי הפוך למוחלט, וכן נורה למשיבים 1-2 להעניק לפרופ' גולדרייך את פרס ישראל בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב כפי שקבעה ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א.

כמו כן אמליץ כי המשיבים 1-3 יישאו בהוצאות העותרת בסך 10,000 ש"ח ובהוצאות המשיב 4 בסך 10,000 ש"ח (סה"כ 20,000 ש"ח).

אחר הדברים האלה

49. משהונחה לפניי חוות דעתו של חברי, השופט סולברג, אתייחס בתמצית למספר היבטים שנכללו בה.

50. בראשית דבריו, השופט סולברג מציין כי הוא מסכים עם דבריי בנוגע ל"שיקול הדעת המצומצם מאד המסור לשרת החינוך בהיבט המוסרי-ערכי" (פס' 1). בהקשר זה יוזכר, כי חברי הכיר בחוות דעתו בעתירה הקודמת בצורך "למנוע פוליטיזציה של הפרס, מתוך הבנה כי גלישה מן התחום המקצועי אל זה האישי, אשר מעצם טיבו וטבעו עמום יותר, יכול שיהיה כחומר ביד היוצר" (פס' 3). ודוק, על מנת לתת מענה לצורך זה – דרושה ביקורת שיפוטית, כפי שיפורט להלן.

51. אשר לטיבה ומהותה של ביקורת זו, מציין חברי כי עילת הסבירות "קשה להמשגה, עמומה, גבולות גזרתה פרוצים, ופגיעתה בוודאות המשפטית – רבה" (פס' 8).

אף אני מכירה בקושי שנובע מעילת הסבירות, אשר בגרסתה הרחבה עלולה להתבסס על הכרעות ערכיות שטומנות בחובן, מטבע הדברים, מאפיינים סובייקטיביים. לפיכך, לגישתי, הפעלתה צריכה להיעשות בזהירות רבה, פְּשׁוֹם שְׁכָּל ובענווה. קושי זה, חל ביתר שאת כאשר עסקינן בביקורת שיפוטית ביחס להענקת פרס ישראל.

52. מכל מקום, כפי שעולה בבירור מחוות דעתי, מסקנתי המשפטית בענייננו אינה מבוססת כלל על עמדה ערכית בנוגע לחומרת הדברים של פרופ' גולדרייך. מסקנתי אף אינה מבוססת על המשקל הסגולי שיש לייחס לקריאה להטלת חרם על ישראל כנסיבה "חיצונית" רלוונטית, אשר תישקל בבחינת זכאותו של מועמד לפרס ישראל. ההיפך, כפי שציינתי לעיל, אני סבורה כי לנוכח החומרה הרבה הנלווית לשימוש בכלי של חרם כאמור, הדבר עשוי בהחלט לעלות כדי שיקול חיצוני רלוונטי לשלילת הפרס.

מסקנתי אינה מבוססת, אפוא, על עילת הסבירות במובנה הרחב, אלא על עילת הסבירות בלבד המבושה המקורי וה"רזה", אשר מתייחסת להחלטות לא-רציונליות של הרשות, זאת להבדיל מגרסתה הרחבה של עילת הסבירות, אשר עניינה במשקל שניתן לשיקולים

הרלוונטיים והאיזון ביניהם (ראו: דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך ב 723-725 (2010) וההפניות שם).

53. כך, בענייננו, שרת החינוך חרגה מאמות המידה המצומצמות ביותר שנקבעו בפסיקה להתערבות בהחלטת הוועדה, בדברה בשני קולות.

הקול האחד - במסגרת הסכם שיתוף הפעולה החדשה השרה בפועל, בהיותה חלק מהמשלה, את אזור יהודה והשומרון מתחולת שיתוף הפעולה האקדמי של ישראל והאיחוד האירופי. בקולה האחר - החליטה השרה לשלול מפרופ' גולדרייך את פרס ישראל בגין קריאתו לאותה החרגה. חוסר קוהרנטיות זה, לצד התעלמות שרת החינוך בהחלטתה מחתימת המשלה על הסכם שיתוף הפעולה – הם שהביאוני לכלל מסקנה כי ההחלטה לוקה בפגם חמור המצדיק התערבות בית משפט זה. במאמר מוסגר אציין, כי ניתן אף לומר שהתעלמות משיקול רלוונטי מרכזי, כבענייננו, עשויה בנסיבות מסוימות להוות "תמונת ראי" של עילת השיקולים הזרים (ראו: ברק-ארז, בעמ' 727, ה"ש 13). במצב דברים זה, אף אין בידי לקבל את דברי חברי, שלפיהם החלטת השרה ניתנה "לאחר ששקלה את מכלול נסיבות העניין" (פס' 7).

54. את הפגם בהחלטת השרה מבקש חברי לרפא באמצעות ההבהרה המצויה בהסכם שיתוף הפעולה, שלפיה אין לראות בהחרגתו של אזור יהודה והשומרון מההסכם כפגיעה בעמדתה העקרונית של המדינה בעניין זה. חברי מדגיש כי להבדיל ממשלת ישראל אשר "נאלצה", כלשונו, לחתום על ההסכם, פרופ' גולדרייך חתם על העצומה "מרצון ולא באונס". ואולם, לדידי, ממשלת ישראל, בחלוף 74 שנות קוממיות, אינה אנוסה להתקשר בהסכם עם אף ארגון או אומה מאומות העולם, ויש לברך על עצמאותנו זו.

למען הסר ספק, יובהר ויודגש, כי אין בדבריי אלה כדי להביע עמדה כלשהי באשר להחלטתה של ממשלת ישראל לחתום על הסכם שיתוף הפעולה – החלטה אשר ודאי מצויה בליבת שיקול דעתה של המשלה, הרואה לנגד עיניה שיקולים רוחביים ומערכתיים. אולם, משחתמה המשלה (ובכלל זה שרת החינוך) על ההסכם, קיים קושי רב לייחס חומרה כה נדירה וקיצונית, לקריאה ליישום המדיניות המעוגנת באותו הסכם.

השופט נ' סולברג:

1. חברתי, השופטת י' וילנר, היטיבה לתאר כמה וכמה ציוני-דרך, עד אשר חרגה, לעניות דעתי, מדרך-המלך, לקראת התחנה הסופית, ובתוצאה. כדבריה אכן כן: פרס ישראל ניתן על בסיס שיקולים מקצועיים מובהקים. חברי ועדת הפרס – מומחים בתחומם – ולהם יתרון ניכר, כמעט מכריע, בנוגע לבחירת המועמד הראוי לקבלת פרס ישראל, בשל כישוריו, תרומתו והישגיו. אני מסכים עם דברי חברתי על שיקול הדעת המצומצם מאד המסור לשרת החינוך בהיבט המוסרי-ערכי. דרך הכלל היא, ליתן אישור להמלצת ועדת הפרס. החריג, הנדיר, היוצא מן הכלל הוא שלא לאשר את ההמלצה. עד כאן חברתי ואני תמימי-דעים, אך לא עוד. אינני מסכים לצעד הנוסף שעשתה חברתי, אשר 'החליקה' אל תוך נעלי שרת החינוך, באה בתחומה והחליטה במקומה.

2. כזהו פרופ' עודד גולדרייך: מתמטיקאי מצוין, במדעי המחשב – מחונן. ועדת השופטים להענקת פרס ישראל העלתה על נס את תרומתו לביסוס מעמדה של מדינת ישראל ככוח עולמי מוביל בתיאוריה של מדעי המחשב. שרת החינוך אינה חולקת על כל אלה; לא מתווכחת על פריצת הדרך שעשה פרופ' גולדרייך בסיבוכיות ובקריפטוגרפיה; לא טוענת כי יש טובים ממנו בישראל בתחום מערכות הוכחה, הוכחות אפס-מידע וקידוד שניתן לבדיקה מקומית, תוך הבנת תפקידה של אקראיות בחישוב; השרה מכירה ביצירתו החשובה של פרופ' גולדרייך, לרבות פונקציות פסאודו-אקראיות, ערפול תוכנה, ועוד הישגים מקצועיים בולטים. את כל אלה, אין שרת החינוך מתימרת להעביר תחת שבט ביקורתה.

3. אף על-פי כן, לא מצאה שרת החינוך לנכון לאשר את החלטת ועדת הפרס. קריאתו של פרופ' גולדרייך להחרים את אוניברסיטת אריאל – בכלל זה להחרים גם כל מוסד אקדמי ביהודה ושומרון, וכל מחקר אקדמי מבית מדרשם – עומדת לו לרועץ. לדעת השרה, אין מדובר בהבעת דעה בעלמא, כי אם בעשיית מעשה לשלילת שיתוף פעולה ומימון כספי ממוסד אקדמי מוכר, וזאת כשהוא-עצמו הגיע למעמדו בזכות המדינה והאקדמיה הישראלית, ונהנה מחסותה וממשאביה. אין להלום פגיעה בחופש המחקר האקדמי, באצטלה של שמירה על חופש הביטוי. קריאתו של פרופ' גולדרייך לחרם, חותרת תחת תכליתו של פרס ישראל לעודד יצירה ישראלית, מצוינות ומחקר, לדברי שרת החינוך, והיא נועדה לגדוע את חופש היצירה, למנוע התחדשות. המעשה שעשה, הריהו קריאה ל"חרם על מדינת ישראל" כמשמעו בסעיף 1 לחוק למניעת פגיעה

במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 (להלן: חוק החרם), וזהו מן המקרים החריגים והנדירים אשר מצדיקים לדעת השרה להימנע מהענקת הפרס מטעם ערכי, חרף מעלותיו הרבות של פרופ' גולדרייך בתחום המקצועי.

4. כעקרון, פמותה, סבור גם היועץ המשפטי לממשלה, כי קריאה לחרם יכולה לשמש שיקול לאי-הענקת פרס ישראל. אמנם, לדבריו, "יש לבחון את נסיבות המקרה הספציפיות, ובהן חומרת הדברים, עדכניותם, תכיפותם וכיוצא באלה", ובחינה זו הביאה אותו למסקנה מנוגדת לזו של השרה בנסיבות העניין דנן, אך העיקרון בעינו עומד: השיקול ששקלה שרת החינוך, איננו זר; הוא לגיטימי. לדבריה, הפער שבין עמדתה-שלה, לזו של היועץ המשפטי לממשלה, הריהו עניין של כמות. לגבי המהות, הדגיש היועץ המשפטי לממשלה בחוות דעתו, כי קריאה לחרם על מוסד ממוסדות המדינה, עולה כדי "חרם על מדינת ישראל" על-פי חוק החרם; ככזו, היא עשויה לבוא בקהל אותם מקרים 'חיצוניים' שבהם רשאי שר החינוך להימנע מהענקת הפרס. השרה סבורה אפוא, כי משום שבעניין של מידה ומשקל עסקינן, הרי שיש לילך אחר הכרעתו של בעל הסמכות. שיקול הדעת מסור לשרת החינוך, היא זו שהוסמכה לקבוע אם המעשה שעשה פרופ' גולדרייך חמור דיו כדי למנוע ממנו את קבלת פרס ישראל. השרה מוצאת תימוכין לעמדתה, במישור העקרוני, גם בדבריו של חברי, השופט י' עמית, בעתירה הקודמת: "אני נכון להניח כי קריאה לחרם על מדינת ישראל או לחרם על האקדמיה במדינת ישראל, במיוחד מפיו של מי שיוקרתו והישגיו צמחו לו בערוגות האקדמיה בישראל, עשויה להיכנס לגדר המקרים הקיצוניים והחריגים של התחשבות בשיקול 'חיצוני'. זאת, מאחר שקשה להלום כי איש אקדמיה ישראלי, שפועל במסגרת האקדמיה הישראלית ונהנה מחסותה, ישתתף בקריאה לחרם על האקדמיה בישראל. מצב זה הוא בבחינת אבסורד שקשה להעלותו על הדעת" (בג"ץ 2199/21 ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה, חקר מדעי המחשב נ' שר החינוך, פסקה 20 (12.8.2021) (להלן: בג"ץ 2199/21)).

5. החלטת השרה אפוא, הטובה היא, אם רעה? האם נכונה גישה קפדנית, או שמא עדיפה עליה גישה נדיבת-לב? האם רצוי להכיל או ראוי לדחות? עוד כהנה וכהנה מחשבות ותהיות חולפות במוח, נוגעות ללב. הציבור הישראלי מפולג. מסקנת השקלא וטריא אינה החלטית. אך לא לנו, השופטים, פתרונים. רשאי/ת כל ישראלי/ת להחזיק בדעתו/ה. ההחלטה על הענקת פרס ישראל נתונה לסמכות שרת החינוך. השרה לא חרגה מתחום סמכותה, לא טעתה בפרשנות של דין, לא הסיגה את גבולה של ועדת הפרס, לא באה בתחומה, לא התערבה בשיקול דעתה המקצועי, לא פעלה בשרירות, לא נקטה משוא פנים ולא נתנה ידה לאפליה. שיקולים ששקלה, אינם זרים לעניין.

זהו תורף חוות-דעתי, ומכאן נגזרת מסקנת. מה שאומר להלן, לא נועד אלא להשיב לדברי חברתי.

6. לדעת חברתי, "השאלה הניצבת בלב העתירה היא אם חתימת פרופ' גולדרייך על העצומה, עולה בחומריתה על כל האמירות שהשמיעו עד כה חתני פרס ישראל לדורותיהם. ובמילים אחרות: האם חתימת פרופ' גולדרייך על העצומה היא מעשה כה חריג ומקומם, באופן שמצדיק לשלול ממנו את פרס ישראל על בסיס שיקולים לבר-מקצועיים, לראשונה בתולדות המדינה?" דעתי-שלי, באשר לשאלה שבמוקד, שונה. אל לנו, לבחון עתה, דה-נובו, מהי ההחלטה הנכונה שראוי לקבל – האם להצדיק את שלילת הפרס, אם לאו? השאלה שעלינו לשאול את עצמנו היא אחרת: האם קמה עילה משפטית להתערבותנו בהחלטת השרה? על כך השבתי, כאמור, בשלילה.

7. חברתי צודקת: בעתירות קודמות, שבהן התבקשה מניעת הענקת פרס ישראל, מחמת התבטאויות ומעשים של המועמדים לפרס, הובאו לפני בית המשפט דברים קשים, צורמים, בוטים, מפיהם ומפיתבם של מועמדים שונים – ולמרות זאת, לבד מעניין אחד ויחיד, שהוחזר לבחינה מחודשת, העדיף בית המשפט, פעם אחר פעם, להימנע מהתערבות. ברם, מסקנתה של חברתי מכל אותן עתירות מן העבר, כלל אינה מוכרחת. לדעתה, לא יתכן לומר שהעניין שלפנינו חמור מקודמיו, משום שההשוואה בין זה לבין אלה, מלמדת כי אינו בא "בגדר אותן נסיבות נדירות, אשר מצדיקות שלילה של פרס ישראל על בסיס שיקולים חיצוניים". דומני, כי כאן טמון הקושי שבעמדת חברתי. שרת החינוך הבהירה, חזור והבהר, הן בהחלטתה, הן בדברים שהובאו לפנינו משמה, בתגובת היועץ המשפטי לממשלה, כי החלטתה ניתנה מתוך מודעות מלאה לגבולות סמכותה, לאחר ששקלה את מכלול נסיבות העניין, ובכלל זה גם את ההלכה הפסוקה, שנקבעה מכוח תקדימי-העבר (כלשון השרה: ההחלטה ניתנה "לאחר שהוצג לפני מרחב שיקול הדעת הנתון לשר החינוך בהחליטו אם לאשר את החלטת ועדת הפרס, לאחר שעיינתי בהכרעת בית המשפט בעתירה זו ובעתירות קודמות [...]"; וכן בהמשך: "נחה דעתי כי חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה [...] נכנסת בגדרי אותם מקרים חריגים ונדירים גם על פי פסיקת בית המשפט העליון" (ההדגשות הוספו – נ' ס'); וראו גם: פסקה 100 לתגובת היועץ המשפטי לממשלה). לגבי המסגרת המשפטית, אין מחלוקת בין היועץ המשפטי לממשלה לבין שרת החינוך. שניהם כאחד מתבססים על העקרונות המשפטיים שגובשו בתקדימי-העבר. המחלוקת נתגלעה רק בשלב היישום, לגבי המטען הערכי. דא עקא, זהו בדיוק המקום שבו מוטל עלינו השופטים, לעצור, להתאפק, למשוך ידינו מהתערבות, גם אם הדבר מנוגד לאינטואיציה ולרחשי-הלב; עלינו להותיר את ההכרעה לבעל הסמכות.

8. עלינו לזכור ולהזכיר, כי זכות 'המילה האחרונה' נתונה לשרת החינוך. אין זה מתפקידנו, ואף חורג מסמכותנו, אם נבצע 'מקצה-שיפורים'. אף אם באמת ובתמים סבורים אנו, השופטים, כי ניתן היה לקבל החלטה 'טובה' מזו שנתקבלה על-ידי שרת החינוך, 'חכמה' או 'מוצלחת' יותר, הרי שאין לאל-ידנו לבוא בנעליה, להמיר את שיקול-דעתה בשיקול דעתנו-שלנו. לא ל'תיקון-עולם' הוסמכנו, אלא לשפיטה. את מלאכתנו זאת, לא נעשה על סמך מאויים או תחושות, מה סביר יותר ומה ראוי פחות, אלא בהתבסס על החוק והמשפט. בעתירה נטען לחוסר סבירות קיצוני בהחלטת השרה. אך את פשרו של אותו 'חוסר' לא נדע, ו'מדת' הסבירות לוט בערפל. עילת הסבירות המהותית, אולי נוחה, זמינה וגמישה לתפעול, אך קשה להמשגה, עמומה, גבולות גזרתה פרוצים, ופגיעתה בוודאות המשפטית – רבה. מוטב להישמר מפניה (לא אכביר מילים, נימקתי גישתי זו בהרחבה במקום אחר: "על ערכים סובייקטיביים ושופטים אובייקטיביים" השילוח 18, 54 (התש"ף-2020)). עלינו להימנע מדיון 'מודגש', שבו יחוש פלוני שראוי להחליט כך, ואלמוני ירגיש שמוטב להחליט אחרת. עלינו לקיים דיון 'מושכל', על סמך ניתוח משפטי, שבו כל נימוק גלוי וידוע.

9. לא זו אף זו: בשאלה של הענקת פרס עסקינן, וכפי שצינתי בבג"ץ 2199/21 – תחושה לא נוחה אופפת אותנו, השופטים, כל אימת שאנו נדרשים, בעל כורחנו, להתפלפל בשאלות של הענקת פרס, לפלוני או לאלמוני. ספק רב אם העניין שפיט, אם בית המשפט הוא הכתובת המתאימה לדון בדבר ולהכריע בו. סעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, קובע כי "חוזה שלפיו יינתן ציון, תואר, פרס וכיוצא באלה על פי הכרעה או הערכה של אחד הצדדים או של אדם שלישי, אין ההכרעה או ההערכה לפי החוזה נושא לדיון בבית משפט". סעיף 61(ב) לחוק מרחיב את תחולתו "ככל שהדבר מתאים לעניין ובשינויים המחוייבים, גם על פעולות משפטיות שאינן בבחינת חוזה ועל חיובים שאינם נובעים מחוזה". אכן, השאלה הנדונה היא לבר-משפטית, ועל שכמותה נאמר בעניין תומרקין: "החלטה להעניק את פרס ישראל לפלוני – הגם שהיא כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך, ואף מפני ביקורת שיפוטית – אין היא חסינה מפני ביקורת ציבורית. וזה, לטעמי, גם דינה הראוי של החלטה להעניק את פרס ישראל בתחום הפיסול לתומרקין, שאף היא פתוחה לביקורתו של הציבור הרחב" (בג"ץ 2769/04 ח"כ יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823, 840 (2004); ראו בהקשר זה: דניאל פרידמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל" המשפט ה 181 (התשס"א); מאיר הופמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל – עד מתי?" המשפט ח 557 (התשס"ג)). דומה בעיני, אמרתי שם בבג"ץ 2199/21 – "כי מוטב לבית המשפט להדיר גליו מן העיסוק בכגון דא, למשוך ידו מהענקת פרס, או ממניעת הענקתו. עדיף לו, לפרס, להיות נתון למבחן הציבור" (פסקה 10).

10. על כן, בין מחמת העדר עילה, בין משום אי-שפיטות, ודאי בהצטרפות שני הטעמים יחדיו; הן אופי ההכרעה (קביעה ערכית של שרת החינוך, בהיותה דרג נבחר), הן נושאה (הענקת פרס), מביאים לתוצאה החלטית אחת – אי-התערבות.

11. תקדימי-העבר אינם מביאים גם הם למסקנה אחרת. בל נשכח, כי בכל אלה, התבקש בית המשפט לבטל את החלטות ועדות הפרס והשרים, כדי להימנע ממתן הפרס. העניין שעל הפרק שונה בתכלית. ענייננו כאן בדרישה להעניק את הפרס לאדם מסוים, תוך ביטול החלטת השרה. יתכן מאוד, כי אילו עסקו העתירות הקודמות בסיטואציה מעין זו שלפנינו, כי גם אז היה בוחר בית המשפט להימנע מהתערבות. לא ניתן אפוא ללמוד גזרה שווה ממקרים שונים במובהק.

12. לא זו אף זו, כפי שציינתי בבג"ץ 2199/21: "תמים-דעים אני עם השופטת (כתוארה אז) מ' נאור, לגבי דבריה בעניין תומדקין: 'לכל אחד משופטי בית-משפט זה, כאזרח במדינה, עמדה ערכית משלו בשאלה אם ראוי פלוני לפרס המכובד הניתן בשם כולנו, אם אינו ראוי לאצטלא זו. עמדות אישיות אלה ישמור כל אחד מאתנו לעצמו, ואל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים'" (פסקה 9; ההדגשה הוספה – ג' ס'). מצדי הוספת שם, כי כשם שאל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים, כך גם אל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על להענקת פרסים. מוטב לנו, כשופטים, להימנע מלהכניס ראשו למחלוקות ציבוריות-ערכיות מעין אלה. הלכה למעשה, הופכת חברתי את בית המשפט בפסק דין זה, לוועדת-על להענקת הפרס; וזו תקלה. לא מידינו היתה זאת. אין זה מתפקידנו. לראשונה בתולדות פרס ישראל יעניק בית המשפט את הפרס, ולא שרת החינוך. אינני יכול אפוא להצטרף למסקנתה של חברתי.

13. חברתי מציינת בחוות דעתה, כמה פעמים, כי קריאתו של פרופ' גולדרייך לחרם על אוניברסיטת אריאל מאבדת מעוקצה, משום שממשלת ישראל חתומה על הסכם לשיתוף פעולה מדעי ותעשייתי עם האיחוד האירופי, שבמסגרתו נתנה הסכמתה להחרגת אזור יהודה ושומרון מתחולתו. נראה, כי עובדה זו היא אחד הנדבכים המרכזיים שעליהם משתיתה חברתי את מסקנתה. לגבי דידי, אין מקום להיקש האמור; כלל לא קרב זה אל זה. ממשלת ישראל, ביקשה להימנות על משתפי תכנית הורייזן אירופה למחקר וחדשנות, על מנת שזו תשמש "שער להשתלבות אסטרטגית במסגרות המחקר, הפיתוח והשיווק של אירופה, והרחבת תחומי הפעילות העולמית של האקדמיה והתעשייה", מתוך הבנה כי מדובר ב"נכס אסטרטגי לכלכלה הישראלית ככלל ולגופי המו"פ בפרט", אשר לו "ערך מוסף חשוב במכלול היחסים והשותפות האסטרטגית שבין שני

הצדדים" (ראו פסקה 3 לדברי ההסבר על החלטת הממשלה בדבר חתימת ההסכם עם האיחוד האירופי (נספח מש/20 לתגובת היועץ המשפטי לממשלה)). בגדרי הסכם זה, נאלצה ממשלת ישראל לחתום על הסכמה שלפיה התכנית לא תחול על האזורים הגאוגרפיים שנכנסו תחת ממשל מדינת ישראל לאחר 5 ביוני 1967 (הסכמה שניתנה גם בעבר, בגלגוליו הקודמים של ההסכם, משנת 2014 ואילך). לצד זאת נקבע במפורש, כי "אין לפרש עמדה זו כפוגעת בעמדתה העקרונית של ישראל בעניין זה. בהתאם, הצדדים מסכימים כי יישום ההסכם יהיה ללא פגיעה במעמדם של אזורים אלה" (פסקה 5 לדברי ההסבר). ברי, כי חתימה זו של הממשלה, אינה כוללת בתוכה כל קריאה, מפורשת או משתמעת, להחרגת מוסדות אקדמיים ישראליים ביהודה ושומרון מתוכניות כלכליות ותרומות, או להדרתם מסיוע מכל סוג שהוא. ההסתייגות – ברורה; הרציונל – נהיר. לעומת זאת, חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה נעשתה מרצון ולא באונס, ומטרתה, כדברי שרת החינוך, אינה משתמעת לשני פנים – שלילת שיתוף פעולה ומימון כספי ממוסד אקדמי מוכר – אוניברסיטת אריאל – ולמעשה שלילתם מכלל מוסדות המחקר והאקדמיה הפועלים ביהודה ושומרון. הדברים האמורים שם מדברים בעד עצמם:

"No Academic Business As Usual with Ariel University

Supporting the Palestinian call to end ties with Israeli academic institutions in illegal settlements on occupied Palestinian land
[...]

We, the undersigned academics and researchers in countries participating in European research programmes, note with grave concern the ongoing failure of the European Union to ensure that its taxpayer-funded research programmes are not used to legitimize or otherwise sustain the establishment and the activities of Israeli academic institutions in illegal settlements in the occupied Palestinian territory (OPT).

As the EU Commission recently reiterated, 'Article 19 of the Horizon 2020 Framework Regulation provides that all the research and innovation activities carried out under Horizon 2020 must comply with ethical principles and relevant national, Union and international legislation...' The necessary provisions have been made in EU legislation and its implementing rules to 'ensure the respect of positions and commitments in conformity with international law on the non-recognition by the EU of Israel's sovereignty over the territories occupied by Israel since June 1967'.

The criteria applied by the EU Commission to determine the eligibility of projects and participants for EU funded support, the terms of its contracts with participants, and its monitoring of the activities and the beneficiaries of the projects must comport with these requirements and their purposes.

For these same purposes, the Commission must also ensure that the management of activities conducted under EU-funded research projects both respects and comports with the EU's non-recognition of Israel's sovereignty over the OPT; the EU's consequent non-recognition of Israeli settlement entities as lawfully established; and the EU's consequent non-recognition of settlement-based activities as lawfully conducted.

However, multiple cases demonstrate failures of the Commission to properly instruct against, monitor for, and rectify project management transgressions against these EU positions.

Ariel University, which is located in the illegal Israeli settlement of Ariel, hosted a dissemination event for the BOUNCE project in June 2020 and is included as a 'Stakeholder in Israel' for the project. In addition, a professor from Ariel University is listed as a co-researcher on the project, as 'a member of the Israel BOUNCE TEAM', and as one of the 'Researchers Involved in Data Collection' on a project deliverable, raising serious questions as to whether research activities were carried out in the OPT.

Ariel University was also listed as a stakeholder in the Horizon 2020 project GEO-CRADLE. It was initially removed from the stakeholder list following a request to the Commission by the project coordinator, though its stakeholder profile has since been restored, and signs of its involvement remain on the project website to this day.

In addition, in all cases Ariel University is falsely indicated on project material as located in Israel.

The far-right-supporting, now defunct Trump administration made its support for illegal Israeli settlement institutions official, including by ending long-standing restrictions on research funding. The EU must and can do better.

Authoritative Palestinian higher-education bodies, supported by prominent academics, are calling on international institutions not to recognize Ariel University and to abstain from giving effect to its pretensions of institutional legitimacy.

At a time when the EU is finalising Horizon 2020's successor, the €100 billion Horizon Europe programme, we urge the EU Commission, Parliament and Council to devise, fund and implement the effective monitoring of participating research projects and hold transgressors accountable.

Horizon Europe's stated goal is to 'provide new knowledge and innovative solutions to overcome our societal, ecological and economic challenges'. Research projects should not be used to legitimize or otherwise sustain illegal Israeli settlements. The EU cannot resile from its own obligations in this respect without further empowering Israel's unlawful military

occupation and its oppression of millions of Palestinians, and without further undermining the Palestinian people's inalienable and universally-recognized rights under international law".[ההדגשות הוספו – נ' ס']

נראה אפוא, בפרט נוכח הדברים הללו, כי חברתי מייחסת משקל רב, יתר על המידה, לחתימת הממשלה על הסכם שיתוף הפעולה, ובד בבד מעריכה בתָּר את חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה. כך או כך, כאמור, בענייני מידה ומשקל עסקינן, ולא קמה עילה להתערבותנו.

14. בשולי הדברים: היועץ המשפטי לממשלה החליט שלא לייצג את עמדת שרת החינוך בעתירה זו, והסתפק בהבאת עמדתה בתמצית בשולי תגובתו. לא ידעתי על מה ולמה. מדוח הוועדה הציבורית לבחינת דרכי המינוי של היועץ המשפטי לממשלה ונושאים הקשורים לכהונתו (התשנ"ט) (להלן: דוח ועדת שמגר), למדנו ושנינו, כי כאשר מתעוררת מחלוקת בין היועץ המשפטי לממשלה לבין רשות שלטונית, וזו מבקשת להציג עמדה נפרדת לפני בית המשפט, ינהג היועץ המשפטי לממשלה כך: "במקרים בהם אין המדובר באי-חוקיות ברורה וגלויה, מן הנכון שהיועץ המשפטי יחליט על התרת ייצוגה של הרשות הממלכתית החולקת על דעתו, על ידי משפטן משירות הציבור או מן המגזר הפרטי, הנכון להציג טעמיה של הרשות הממלכתית בפני בית המשפט. במילים אחרות, אין לצאת מתוך הנחה שהיועץ המשפטי יטען בבית המשפט בניגוד לחוות דעתו ויתאר את מה שלדעתו שחור, כלבן. אולם, יש נסיבות – בהן אין המדובר כאמור על אי-חוקיות ברורה וגלויה – אשר אין בהן לשלול מרשות שלטונית את יומה בבית המשפט, היינו את הניסיון לשכנע את בית המשפט בחוקיות עמדתה. זאת, כנאמר לעיל, במקרים של חילוקי דעות בתום לב בנושא היכול להיות נתון לפרשנויות שונות" (ההדגשות הוספו – נ' ס') (דוח ועדת שמגר, עמוד 76; משהרחבתי בעניין זה בבג"ץ 6494/14 גיני נ' הרבנות הראשית (6.6.2016), אקצר כאן ואסתפק בהפניה לפסקאות 21-26 שם. השופט שטיין תמך בגישתי זו והביע עמדה זהה בבג"ץ 5769/18 אמיתי נ' שר המדע והטכנולוגיה, פסקאות 7-12 (4.3.2019) ועוד. מוטב כי נלך בעקבי דוח ועדת שמגר, ולא נסטה ממסקנותיו ומהמלצותיו). כשלעצמי, אני מתקשה לראות כיצד מתקיימת בעניין דנן אותה אי-חוקיות ברורה וגלויה, האמורה בדוח ועדת שמגר, ולא הבנתי מדוע ראה היועץ המשפטי לממשלה לעמוד חוצץ בין שרת החינוך לבין בית המשפט. כְּזו כן זה, השרה והיועץ, סבורים שניהם שקריאה לחרם יכולה לשמש שיקול לאי-הענקת פרס ישראל. היועץ המשפטי לממשלה אמנם מצא שבחינת נסיבות המקרה, בהתייחס לחומרה, לעדפניות, לתכיפות, וכיוצא באלה, מביאה למסקנה שונה מזו של השרה; אך העיקרון מוסכם ובעינו עומד. ובכן, באין מחלוקת על המהות אלא רק על הכמות, מדוע לא לייצג לפנינו את עמדתה של שרת החינוך? אתמהה.

15. סוף דבר: לדעתי, דינה של העתירה – לדחייה.

אני מודיע בזאת על שער בת-רבים: לתוצאה זהה הייתי מגיע, לאי-התערבות בהחלטת שרת החינוך, גם אילו החליטה לאשר את המלצת ועדת הפרס, להעניק אותו לפרופ' גולדרייך, והיתה מוגשת עתירה להורות על כך שפרס ישראל לא יוענק לו. משניתנה החלטת שרת החינוך בסמכות, שיקולים רלבנטיים נשקלו, ושיקולים זרים לא באו במניין – לא קמה עילה להתערבותנו.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

1. את שהיה לי לומר אמרתי כבר בבג"ץ 2199/21 ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה, חקר מדעי המחשב נ' שר החינוך (8.4.2021) (להלן: העתירה הקודמת). משכך, ברור כי אני מצרף את דעתי לתוצאה שאליה הגיעה חברתי השופטת י' וילנר.

יכול הייתי לעצור בנקודה זו, אך למקרא פסק דינו של חברי, השופט נ' סולברג, מצאתי להשיב לדבריו, על אחרון ראשון ועל ראשון אחרון.

2. חברי חותם את פסק דינו בהצהרה כי היה מגיע לתוצאה של אי התערבות, אילו החליטה שרת החינוך לאשר את המלצת ועדת הפרס והעתירה הייתה מוגשת כנגד החלטה זו.

נאמנה עלי הצהרתו של חברי, אך לטעמי, היא הנותנת. הפסיקה חרשה כבר תלמים עמוקים בנושא של פרס ישראל. קשה להלום כי גורלו של פרס ישראל, שהופקד מלכתחילה בידי ועדת הפרס, יהיה כפוף לנכונותם של השר או השרה לילך בתלם פסיקת בית משפט זה או להתעלם ממנה, כפי שנעשה במקרה דנן. קשה להלום כי גורלו של פרס ישראל יהיה כפוף לשיקול ערכי-חברתי-מוסרי-אידיאולוגי-פוליטי (מחק את המיותר) של שר החינוך בשנה נתונה, בניגוד לדין, מתכון בטוח לפוליטיזציה של הפרס.

3. חברי תמה הכיצד עומד היועץ המשפטי חוצץ בין שרת החינוך לבין בית המשפט.

ראשית, היועץ המשפטי הניח בפנינו את עמדת השרה. שנית, השרה עצמה ביקשה שלא להידרש לנושא מאחר שהחלטה המקורית לא ניתנה על ידה, אך בניגוד לעמדתי, בפסק הדין בעתירה הקודמת חבריי כפו על השרה הר כגיגית והחזירו את הנושא לשולחנה. שלישית, השרה לא הגישה לבית המשפט בקשה להיות מיוצגת בעצמה, וטוב שכך, ובנקודה זו אנו מגיעים לעיקרו של דבר. רביעית, היועץ המשפטי הוא הפרשן המוסמך של הדין, הוא שמנחה את הממשלה על-פיו. כך נהוג מימים ימימה, כך נקבע ברוח ועדת שמגר שחברי נסמך עליו. צא ולמד, שאילולא היועץ המשפטי לממשלה, במצב של מחלוקת בין שרים (מצב לא בלתי שכיח במדינתנו) כל שר היה שוטח את טענותיו בפני בית המשפט שהיה הופך, שלא בטובתו, לבורר בין משרדי הממשלה השונים.

חברי תולה דבריו בעמדת השרה, שהעידה על עצמה כי קיבלה החלטתה "גם על פי פסיקת בית המשפט העליון". הפרשן המוסמך לפסיקת בית המשפט העליון, שהיא חלק מהדין, הוא היועץ המשפטי לממשלה. יש להצר על כך שהיועץ המשפטי לממשלה נאלץ להפציר זו הפעם השנייה בבית משפט זה, ללכת בעקבות תקדימיו-שלו.

4. ההלכה של בית משפט זה בעניין פרס ישראל ברורה וחדה. ככל שחברי מבקש לשנות את ההלכה, הדבר כמובן אפשרי, שהרי בית משפט זה אינו כפוף לתקדימיו, אך בפסק דינו חברי אינו קורא לשינוי ההלכה.

אכן, המקרה שלפנינו חריג בתולדות פרס ישראל, בכך שבפעם הראשונה בהיסטוריה של הפרס, שר החינוך דוחה את המלצת הוועדה. אך אין בכך כדי לשנות את השיקולים המהותיים שנקבעו בפסיקה לגבי פרס ישראל, כפי שנסקרו על ידי חברתי בפסק דינה ועל ידי בעתירה הראשונה.

5. כשלעצמי, לא ייחסתי בעתירה הראשונה חשיבות רבה לעובדה שממשלת ישראל חתומה על הסכם תכנית "Horizon 2000" עם האיחוד האירופי, שבמסגרתו החריגה את יהודה ושומרון מתחולתו. חברתי העלתה עובדה זו על נס בפסק דינה. ואילו חברי סבור כי אין להשוות בין הדברים, מאחר שבגדרי ההסכם "נאלצה ממשלת ישראל" להסכים לכך, בעוד שחתימתו של פרופ' גולדרייך נעשתה מרצון ולא מאונס.

ההסכם בין מדינת ישראל לאיחוד האירופי לא נחתם בתנאי כפייה ועושק על פי סעיפים 17 ו-18 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: חוק החוזים) אלא מתוך החלטה מושכלת של ממשלת ישראל. קשה להלום כי מה שמותר למלכות נאסר על

נתיניה, ומכל מקום, החרגת יהודה ושומרון בהסכם הורייזן, מכניסה לפרופורציה הראויה את ההתעברות על חתימתו של פרופ' גולדרייך על העצומה.

6. איננו נדרשים לבחון את סבירות החלטתה של השרה, מהסיבה הפשוטה שהשרה אינה נדרשת לבחון את סבירות החלטתה של הוועדה, שהיא ועדה של מומחים לדבר. איננו ממירים את שיקול דעתה של השרה בשיקול דעתנו, אלא הולכים אנו בעקבות אמות המידה שהותוו בפסיקתו של בית משפט זה, ואשר השרה, בהחלטתה, חרגה מהן. למעשה, הרחבת מרחב שיקול הדעת של השרה עלה כדי "תפיסת" סמכות שאינה מוקנית לה.

אחזור ואזכיר כי בעניין תומרקין (בג"ץ 2769/04 ח"כ יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823, 839 (2004)), נקבע שהמלצתה של הוועדה "כמעט חסינה מפני התערבות, בין מצדו של שר החינוך ובין מצדו של בית-המשפט". כך נקבע דווקא בשל אי שפיטות הנושא לאור סעיף 33 לחוק החוזים. לא בית המשפט צריך לשים לנגד עיניו סעיף זה של חוק החוזים, אלא שרת החינוך צריכה הייתה לשים לנגד עיניה את אי השפיטות הקבועה בסעיף זה, ואת מגבלות ההתערבות שהתווה בית משפט זה בשל כך. כפי שנקבע בעניין תומרקין: "הפיקוח שבידי שר החינוך לקיים מוגבל לבחינת הפן הארגוני-ממוני של פעולת הוועדה וכן לבחינה אם הדיונים שהתקיימו לפנייה ותהליך קבלת ההחלטה על-ידיה עולים בקנה אחד עם הוראות התקנון, ואף עומדים במבחני התקינות המינהלית של המשפט הציבורי".

בכפוף לבחינה זו ולחריג המקרים הנדירים והנסיבות יוצאות הדופן שהוכר בפסיקה, החלטתה של שרת החינוך קרובה למעמד של "חתימת קיום" ואין לה זכות וטו על החלטת הוועדה (לחתימת קיום של שר המשפטים על החלטת חנינה של הנשיא ראו, לדוגמה, דנג"ץ 219/09 שר המשפטים נ' זוהר (29.10.2010)). כפי שנאמר בעניין תומרקין, הרי שבכל הנוגע להערכה שעל יסודה מקבלת ועדת השופטים את החלטתה "נתונה לוועדה אוטונומיה מוחלטת".

7. אני מסכים עם חברי כי "לא 'לתיקון-עולם' הוסמכנו אלא לשפיטה". אכן, יפה הצניעות לשופט, אך אחזור למושכלות יסוד. בתיק זה אנו דנים בשבתנו כבית המשפט הגבוה לצדק, וההוראה שמסמיכה אותנו להתערב בהחלטת השרה מעוגנת בסעיף 15(ד)(2) לחוק יסוד: השפיטה הקובע כלהלן:

”(ד) מבלי לפגוע בכלליות ההוראות שבסעיף קטן (ג),
מוסמך בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה
– לצדק –
(1) [...] (1)
(2) לתת צווים לרשויות המדינה, לרשויות מקומיות,
לפקידיהן ולגופים ולאנשים אחרים הממלאים תפקידים
ציבוריים על פי דין, לעשות מעשה או להימנע מעשות
מעשה במילוי תפקידיהם כדין, ואם נבחרו או נתמנו שלא
כדין – להימנע מלפעול”.

לשפיטה הוסמכנו, לשם כך נועדנו, לשם כך נוצרנו. בסופו של דבר, בעתירה דגן
עניינו בהחלטה מינהלית של השרה, וכאשר החלטת הרשות המבצעת לוקה באחד
מאותם 'מריעין בישין' של המשפט המינהלי, אין בית המשפט רשאי להתנצל מחובתו.
עמדתו של חברי לפיה בית המשפט לא יתערב בהחלטה של שר החינוך לדחות המלצה
של ועדת הפרס, כפי שלא יתערב בהחלטה לקבל המלצה של ועדת הפרס, אינה עמדה
ניטרלית, אלא כזו שמנוגדת לפסיקתו העקבית רבת השנים של בית משפט זה. זו הסיבה
וזו ההצדקה להתערבותנו בהחלטת השרה.

8. חברי סבור כי "עדיף לו, לפרס, להיות נתון למבחן הציבור". הציבור אינו בקי
ורגיל בסיבוכיות ובקריפטוגרפיה, בפונקציות פסאודו-אקראיות, בערפול תוכנה,
בהוכחות אפס-מידע וב"קידוד שניתן לבדיקה מקומית, תוך הבנת תפקידה של אקראיות
בחישוב". לכן סבר מתקין תקנון הפרס כי יש למסור את ההחלטה על הענקת הפרס
לוועדת מומחים. לאחר החלטתה של ועדת המומחים, מצטרף אני למשאלתו של חברי.
אך השארת הפרס למבחן הציבור משמעותה היא שהדרג הפוליטי ימשוך את ידיו
מהחלטתה של ועדת המומחים וישאיר את המחלוקת לדיון בזירה הציבורית.

הזירה המשפטית לחוד, הזירה המקצועית לחוד, ומבחן הציבור לחוד. כפי
שציינה חברתי בפסקה 46 לפסק דינה "פרס ישראל נועד, ככלל, לבטא את הערכת
המדינה כלפי פועלו המקצועי של חתן הפרס; אך לא כלפי עמדותיו, שעל טיבן ניתן
לקיים דיון בזירה הראויה לכך – היא הזירה הציבורית".

9. חברי אימץ את עמדת השרה לפיה הפער בין עמדתה לבין עמדתו של היועץ
המשפטי לממשלה הוא עניין של כמות, יותר מעניין של מהות.

אך גם לשיטה זו, מן המפורסמות הוא כי "כמות עושה איכות" בתחומים רבים
של המשפט. לדוגמה, בעבירות מסוימות במשפט הפלילי (ע"פ 6274/98 פלוני נ' מדינת
ישראל, פ"ד נה(2) 293 (2000)). עוד לדוגמה, לא דומה פטור מגיוס לאלפי חרדים לפטור

מגיוס לעשרות אלפי חרדים (בג"ץ 3267/97 רובינשטיין נ' שר הביטחון, פ"ד נב(5) 481, 490 (1998)). דוגמה נוספת, בפסלות מועמדים לכנסת בוחנים גם את כמות ההתבטאויות של המועמד, בבחינת "מסה קריטית" של ראיות (ראו א"ב 1806/19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' כסיף (18.7.2019); א"ב 852/20 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-23 נ' יזבק (9.2.2020)).

10. איני סבור כי ענייננו בכמות ההתבטאויות של פרופ' גולדרייך, ובנקודה זו אנו מגיעים אל חופש הביטוי.

החוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 קובע שלושה סוגי סנקציות אפשריות על מי שקורא לחרם: עוולה נזיקית; הגבלת השתתפות במכרז; ומניעת הטבות. זאת – ולא יותר. שלילת פרס ישראל בגין התבטאויות "חיצוניות", היא בגדר פגיעה בחופש הביטוי (ראו פרס ישראל בעניין פרופ' שטרנהל, בג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך בפסקה 10 (17.4.2008)). פרופ' גולדרייך הדגיש פעם אחר פעם כי הוא מכבד את פרס ישראל וגאה על זכייתו בפרס, כי הוא מתנגד לחרם על מדינת ישראל ואינו קורא לחרם על האקדמיה הישראלית. שאילו היה קורא לחרם על האקדמיה בישראל, שהוא עצמו חלק מבשרה, היה בכך משום אבסורד כמי שכורת את הענף שעליו הוא יושב, ומן הסתם האקדמיה בישראל הייתה מוקיעה ומקיאה אותו מקרבה, וכבר היו דברים מעולם. פרופ' גולדרייך ביטא לשיטתו-שלו עמדה אידיאולוגית ולפיה אין מקום להקמת אוניברסיטה בשטחי יהודה ושומרון. עמדה זו היא לצנינים בעיני רבים, אך יש חלקים בציבור הישראלי שתומכים בעמדה זו, ומן המפורסמות הוא כי "גורל האזור וההתנחלויות המצויות בו נתונה בישראל במחלוקת פוליטית וציבורית נוקבת" (פסקה 43 לפסק דינו של השופט י' דנציגר בבג"ץ 5239/11 אבנרי נ' הכנסת (15.4.2015)). קשה להלום כי עמדתה האישית של שרת החינוך תשלול את הפרס בשל התבטאות זו של פרופ' גולדרייך. שר החינוך רפי פרץ, אישר בשעתו הענקת פרס ישראל לרב יעקב אריאל (בג"ץ 1977/20 האגודה למען הלהט"ב בישראל נ' שר החינוך (26.4.2020)), על אף שהלה הביע עמדתו לפיה חל איסור להשכיר דירה למגוריהן של זוג לסביות, והתבטא, בין היתר כלהלן:

"כשאין לאדם קשר טבעי למין האחר זאת נכות [...] נכים צריכים טיפול, צריכים עזרה [...] יש תרופות, יש טיפול פסיכולוגי ודרכים כאלו ואחרות לעזור להם, אבל צריך להכיר בעובדה שמי שלא יכול להקים משפחה נורמטיבית יש לו בעיה [...] צריך לפתור את הבעיה וצריך לרחם עליהם".

הדברים לעיל הם בגדר השפלה וביזוי של ציבור רחב בישראל. אך בית משפט זה, נאמן לפסיקותיו בעניין פרס ישראל, לא התערב בהחלטה זו של השר, ופשיטא כי אין להסיק מכך הסכמה או מתן גושפנקא לאמירות אלה.

11. השרה ציינה בהחלטתה כי ביטוייו של פרופ' גולדרייך "ביקשו לפגוע בחופש הביטוי האקדמי".

לדידי, פגיעתה בחופש הביטוי האקדמי של שלילת הפרס מפרופ' גולדרייך קשה בהרבה. מצוינות אקדמית אינה הולכת בהכרח יד ביד עם דעות התואמות את הקונצנזוס הציבורי. שלילת פרס ישראל מאיש אקדמיה בעל שם, בשל התבטאויות ספורדיות כאלה ואחרות, היא הזמנה לניטור, מעקב ורדיפה אחר אנשי אקדמיה בישראל. כמדינה החיה על מצוינותה בתחומים שונים, עלולה להיות בכך פגיעה של ממש בהישגים אקדמיים ומקצועיים, ובטווח הארוך, אף פגיעה בחוסן הלאומי.

ש ו פ ט

הוחלט ברוב דעות, כאמור בפסקה 48 לפסק דינה של השופטת י' וילנר, כנגד דעתו החולקת של השופט נ' סולברג.

ניתן היום, כ"ו באדר ב' התשפ"ב (29.3.2022).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט